

Virtain luonnonsuojeluyhdistys ry
c/o Larissa Heinämäki
Rantatie 43
34800 Virrat
larissa.heinamaki@iki.fi
p. 040 776 2797

MUISTUTUS 11.7.2011

Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri ry
pirkanmaa@sll.fi
p. (03) 213 1317

LÄNSI- JA SISÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO

Asia Muistutus Vapo Oy:n ympäristölupahakemuksista, jotka koskevat Virroilla sijaitsevia Matolamminnevaa ja Hietasalonnevaa

Dnrot LSSAVI/462/04.08/2010 (Matolamminneva) ja LSSAVI/512/04.08/2010 (Hietasalonneva)

Vapo Oy hakee yhdellä hakemuksella kahta ympäristölupaa perustaakseen turpeenottoalueen Virtain kaupungissa sijaitseville Matolamminnevalle ja Hietasalonnevalle. Matolamminnevalle suunniteltu turpeenottoalue olisi 82,1 hehtaarin kokoinen, Hietasalonnevan 44,1 hehtaaria.

Pidämme harhaanjohtavana, että Vapo hakee ympäristölupaa kahdelle toisistaan erilliselle suolle yhdellä hakemuksella. Hankkeiden epämääräisyyttä lisää pienemmästä suosta käytetty nimi: oikea Hietasalonneva sijaitsee huomattavasti etelämpänä. Hakemuksen Hietasalonnevana esitelty suo on peruskartalla nimetön, mutta sille olisi voitu keksiä Hietasalonnevaa kuvaavampikin nimi. Nyt on vaarana, että ympäristön tilasta kiinnostuneet kansalaiset eivät kykene sijoittamaan ”Hietasalonnevaa” mielessään oikeaan paikkaan. Väärien maantieteellisten nimien käyttäminen vähentää kansalaisten oikeusturvaa perustuslain 12 §:n hengen vastaisesti.

Matolamminneva että Hietasalonneva ovat valtaosin ojittamattomia ja siten luonnontilaisen kaltaisia soita. Virroilla vastaavia soita on suojelualueiden ulkopuolella vain muutama (tämän tuoreimman lupahakemuksen myötä ovat kaikki ympäristölupahaun kohteina). Katsomme, että Matolamminnevan ja Hietasalonnevan ympäristölupahakemukset tulee hylätä. Perusteluita tarkennamme muistutuksemme luvuissa 1-8.

1. Alueen kaavoitusilanne ja valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Matolamminnevaa ja Hietasalonnevaa ei ole osoitettu turpeenottoalueiksi Pirkanmaan maakuntakaavassa, kuten Vapon lupahakemuksestakin ilmenee. Hakija jättää kuitenkin kertomatta, että soita ei ole merkitty turpeenottoon myöskään Pirkanmaan maakuntavaltuuston vastikään (17.5.2011) hyväksymässä Pirkanmaan 1. vaihemaakuntakaavassa, joka on laadittu ohjaamaan turpeenottoa Pirkanmaalla.

Vaihemaakuntakaavaa valmisteltaessa kuultiin asiantuntijoita pirkanmaalaisten soiden luontoarvoista. Matolamminneva ja Hietasalonneva on kaavaselostuksessa merkitty luonnon

monimuotoisuuden kannalta arvokkaiksi (kuva kaavaselostuksen sivulla 23). Suot mainitaan myös vaihemaakuntakaavan *Pirkanmaan suoluonnon tila* -taustaselvityksessä luonnoltaan arvokkaina. Kaavassa turpeenottomerkinnät jätettiin tietoisesti pois luonnonsuojelullisesti merkittäviltä soilta.

Maankäyttö- ja rakennuslain 32 §:n mukaan maakuntakaava on ohjeena ryhdyttäessä toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta, on viranomaisten otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.

Vapo ei mielestämme toimi asiallisesti hakiessaan turpeenottolupaa luonnontilaisen kaltaiselle suolle yhtiön toimialaa ohjaavan vaihemaakuntakaavoituksen juuri valmistuttua.

1.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet eivät salli ojittamattomien soiden kaivamista

Tarkistetut valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat olleet voimassa maaliskuusta 2009 asti. Turpeenoton sijoittamista koskeva sanamuoto on muutettu entistä yksiselitteisemmäksi: ”*Turpeenottoalueiksi varataan jo ojitettuja tai luonnontilaltaan merkittävästi muuttuneita soita ja käytöstä poistettuja suopeltoja.*”

Hakemalla ympäristölupaa Matolamminnevan ja Hietasalonnevan turpeenottoon Vapo osoittaa olevansa valmis toimimaan vastoin valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita. Oudoksumme valtioneuvoston toiminnan periaatteita.

Alueidenkäyttötavoitteet ohjaavat pääosin maakuntasuunnittelua, mutta tavoitteet tulisi nähdäksemme huomioida myös yksittäisten soiden ympäristölupaharkinnassa. Tällaista tulkintaa tukee mm. maankäyttö- ja rakennuslain 18 §, jossa kerrotaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tehtävistä: ”*Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on erityisesti valvottava, että kaavoituksessa, rakentamisessa ja muussa alueiden käytössä otetaan huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, muut alueiden käyttöä ja rakentamista koskevat tavoitteet sekä kaavoitusasioiden ja rakennustoimen hoitoa koskevat säännökset siten kuin tässä laissa säädetään.*”

2. Vaikutukset Pirjatannevan Natura-alueeseen ja kalasääsken pesintään

Pirjatannevan Natura-alue sijaitsee hankealueen koillispuolella, lähimmillään 70 metrin päässä suunnitellusta Matolamminnevan turvekaivoksesta. Pirjatanneva on kasvistoltaan ja linnustoltaan rikas aapasuo. Lupahakemuksen mukaan suojelualueen ja suunnitellun turpeennostoalueen rajan välissä on kapeimmillaan 70 metrin levyinen suojavyöhyke, jolta Vapo on luovuttanut 25 hehtaarin maakaistaleen Natura 2000 -ohjelmaa varten vuonna 2006. Maakaistaleen katsotaan turvaavan ne luontotyypit ja linnuston, joiden perusteella Pirjatanneva on suojelu.

Epäselväksi jää, kuuluuko tuo 70 metrin levyinen suojavyöhyke Natura-alueeseen, vaikka Vapo kertoo sen nimenomaan Natura 2000 -ohjelmaa varten luovuttaneensa.

Lupahakemuksensa täydennyksessä (23.5.2011) Vapo pohtii turpeenoton vaikutuksia natura-alueeseen: Yhtiön mukaan pölyä voi kulkeutua Pirjatannevan lounaisosaan ja Matolamminnevan muuttaminen puuttomaksi turvekentäksi voi muuttaa Pirjatannevan maisemallista arvoa. Lisäksi melua voi esiintyä hiukan. Tämän suppean (ja perustelemattoman) katsauksen nojalla Vapo päätyy siihen, ettei erillistä Natura-arviointia tarvita. Vapo vetoaa 14 vuotta vanhaan kokousmuistioon

(Natura-ehdotuksen ja turvetuotannon yhteensovittamiskokous, 13.11.1997), jonka tekstiehdotuksissa turpeenottoa Natura-alueen kupeella ei pidetä mahdottomana.

Kauan ennen Natura 2000 -ohjelman lopullista vahvistamista pidetyn yksittäisen kokouksen johtopäätökset eivät nähdäksemme kumoa luonnonsuojelulain 65 §:n vaatimusta, jonka mukaan ”jos hanke tai suunnitelma joko yksistään tai tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden ja suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää valtioneuvoston Natura 2000 -verkostoon ehdottaman tai verkostoon sisällytetyn alueen niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty tai on tarkoitus sisällyttää Natura 2000 -verkostoon, hankkeen toteuttajan tai suunnitelman laatijan on asianmukaisella tavalla arvioitava nämä vaikutukset.”

Turpeenottoa suunnitellaan käytännössä Natura-alueen reunaan. Katsomme, että Vapon tulee arvioida toiminnan vaikutukset Pirjatannevan Natura-alueeseen. 14 vuotta sitten esitetty kanta, jonka mukaan Natura-alueeseen rajautuminen ei estä suon turpeenottoa, tuntuu vanhentuneelta nykytilanteessa, jossa Natura 2000 -alueiden aiheuttamiin arviointivelvoitteisiin suhtaudutaan yleensä asiallisesti, luonnonsuojelulakia kyseenalaistamatta.

Vapo antaa lupahakemuksensa täydennyksessä muutaman esimerkin tapauksista, joissa kalasääski on kyennyt jatkamaan pesintäänsä suojavyöhykkeen turvin turpeenotosta huolimatta. Mikään ei kuitenkaan takaa, että kalasääski selviytyisi juuri Matolamminnevilla, jos turpeenkaivu aloitettaisiin. Matolamminnevilla sääksi on pesinyt vuosikaudet rauhallisessa ympäristössä. Vapon kertomissa tapauksissa ei selviä, millaiset olosuhteet paikalla on ollut ennen turpeenoton aloittamista. Ainakin Suursuon turvetuotantoalueen sääksen ovat tottuneet meluun jo ennestään, sillä alueen pohjoispuolella sijaitsee ampuma-alue ja lentokenttä.

3. Matolamminnevan ja Hietasalonnevan luontoarvot

Pirkanmaan 1. vaihemaakuntakaavan taustamateriaaliksi kootun Pirkanmaan suoluonnon tila-selvityksen mukaan Silmänevan–Haukkanevan vyöhyke, johon Matolamminneva ja myös Vapon Hietasalonnevaksi kutsuma suoalue kuuluvat, ”sisältää useita Pohjois-Pirkanmaan suurista soidensuojelualueista: Isonnevan, Silmänevan, Haukkanevan–Nikulinnevan–Ruuhinevat sekä Pirjatannevan. Suojelualueiden välille jää arvokkaita suoalueita, joista Mutkanneva on suojeltu 1. maakuntakaavassa (Pirkanmaan liitto 2008). Nämä on sisällytetty rajaukseen. Vyöhykkeen raja-alue ulottuu ekologisessa mielessä myös maakunnan rajojen ulkopuolelle. Suot ovat etupäässä laajoja aapa- ja keidassoita, ja vyöhyke tukee näille suotyypeille tyypillisen lajiston esiintymistä ja liikkumista. Vyöhykkeen kohteet: Isonneva, Silmäneva, Haukkaneva, Nikulinneva, Ruuhinevat, Pirjatanneva, Mutkanneva, Matolamminneva, Sulkueenneva, Sammalneva, Hirvineva, Kaivosneva, Paloneva”.

Selvityksen laatineet asiantuntijat siis arvioivat, että vyöhykkeellä on paitsi suojelusoita myös muita arvokkaita soita, jotka turvaavat lajiston liikkumis- ja elinmahdollisuuksia. Mikäli Matolamminneva ja Hietasalonneva otettaisiin turpeennostokäyttöön, luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeä vyöhyke menettäisi arvoaan ja useille eliölajeille välttämättömiä ekologisia astinkiviä (luonnontilaisen kaltaisia soita) olisi jälleen entistä vähemmän.

Myös valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa tällaisten ekologisten yhteyksien merkitys tunnustetaan: ”Alueidenkäytöllä edistetään elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymistä. Ekologisten yhteyksien säilymistä suojelualueiden sekä tarpeen mukaan niiden ja muiden arvokkaiden luonnonalueiden välillä edistetään.”

Lupahakemuksensa luvussa *Toiminnan vaikutukset ympäristöön ja ympäristöriskit* Vapo spekuloi ainoastaan vaikutuksia Pirjatannevan Natura-alueeseen ja Matolamminnevan kalasäasken pesintään. Molemmilla soilla esiintyy lukuisia uhanalaisia luontotyyppisiä ja harvinaistuvaa lajistoa, joiden asemaa ja tulevaisuutta Vapo ei kuitenkaan millään tavoin kommentoi. Ramboll Oy:n laatimien kasvillisuus selvitysten mukaan alueilla on seuraavia suotyyppejä:

Matolamminnevan suotyypit

- rahkaräme
- rahkaneva
- sararäme
- lyhytkorsiräme
- saraneva
- kalvakkaneva
- minerotrofinen lyhytkorsineva
- ombrotrofinen lyhytkorsineva
- rimpineva
- tupasvillaräme

Suotyyppien uhanalaisuus Etelä-Suomessa (Lapin ja Koillismaan eteläpuolella)

- vaarantunut
- vaarantunut
- vaarantunut
- vaarantunut
- vaarantunut
- silmälläpidettävä
- silmälläpidettävä
- silmälläpidettävä

Hietasalonnevan suotyypit

- rahkaräme
- lyhytkorsiräme
- isovarapuräme
- tupasvillaräme
- ombrotrofinen lyhytkorsineva

Suotyyppien uhanalaisuus Etelä-Suomessa (Lapin ja Koillismaan eteläpuolella)

- vaarantunut
- silmälläpidettävä
- silmälläpidettävä
- silmälläpidettävä

Lupahakemuksen mukaan ”kasvillisuudeltaan ja luontotyyppinä arvokasta aluetta esiintyy [Hietasalonnevalla] myös suon länsilaidalla, Seinäjoen varressa. Rantakoivikossa, jonka pääpuulaji on koivu, on runsaasti lahoppua ja kasvillisuus suhteellisen rehevää rantaluhtaa”. Luhdan osalta uhanalaisuusluokkia ei kuitenkaan kerrota. Huomattava on, että Etelä-Suomessa kaikki luhtatyyppit on luokiteltu vähintään silmälläpidettäviksi.

Yksittäiset suotyypit muodostavat kokonaisuuden, jota kutsutaan suoyhdistymäksi.

Matolamminneva ja Hietasalonneva ovat suoyhdistymätyypiltään eteläisiä viettokeittäviä, jollaiset on luokiteltu Etelä-Suomessa vaarantuneiksi. Tätä seikkaa ei nosteta esille kasvillisuus selvityksissä tai lupahakemuksessa.

3.1 Luonnonsuojelulaki kieltää suojelutason heikentämisen

Luonnonsuojelulain 5 §:n nojalla luonnonsuojelussa on tähdättävä maamme luontotyyppien ja luonnonvaraisten eliölajien suotuisan suojelutason saavuttamiseen ja säilyttämiseen. Luontotyyppien suojelutaso on suotuisa, kun sen luontainen levinneisyys ja kokonaisala riittävät turvaamaan luontotyyppien säilymisen ja sen ekosysteemin rakenteen ja toimivuuden pitkällä aikavälillä sekä luontotyyppille luonteenomaisten eliölajien suojelutaso on suotuisa. Eliölajin suojelutaso on suotuisa, kun laji pystyy pitkällä aikavälillä säilymään elinvoimaisena luontaisissa elinympäristöissään.

Kaikki uhanalaisen luontotyyppien tai uhanalaisen lajin esiintymät ovat suotuisan suojelutason tavoittamisen kannalta arvokkaita. Nähdäksemme ympäristölupaa ei ole mahdollista myöntää toiminnalle, joka tuhoaisi uhanalaisten luontotyyppien ja lajien esiintymiä. Ei voida olettaa, että

jossain muualla esiintymiä suojeltaisiin riittävästi.

Suotuisan suojelutason saavuttamista auttaa erityisesti laajojen kokonaisuuksien varjelu voimaperäiseltä hyötykäytöltä; mitä isompi kokonaisuus, sitä todennäköisemmin luontotyypit ja lajit säilyvät. Pirkanmaan 1. vaihemaakuntakaavan ehdotuksen vyöhykkeet suoluonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaista alueista tukevat luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelutason säilymistä. Vyöhykkeitä pirstovat hankkeet heikentäisivät tilannetta ja mitätöisivät kaavoitustyön.

Luonnonsuojelulain lisäksi myös luontodirektiivin yleisenä tavoitteena on turvata luontotyyppien suojelun suotuisa taso. Suomi on jo joutunut toteamaan EU:n komissiolle, että tavoitteen täyttämässä on onnistuttu heikosti. EU:n jäsenvaltioiden tulee raportoida EU:n komissiolle kuuden vuoden välein luontodirektiivin 17 artiklan määräämällä tavalla direktiivin säännösten soveltamisesta. Kaudelta 2001-2006 laaditussa raportissa arvioitiin ensi kertaa kaikkien yhteisön tärkeinä pitämien luontotyyppien (direktiivin I liite) suojelun taso koko Suomen alueella. Ympäristöministeriö julkaisi raportin lokakuussa 2007.

Komissiolle toimitetussa raportissa kerrotaan, että Suomessa boreaalisen vyöhykkeen luontotyypeistä vain 14 prosenttia voidaan luokitella suojelutasoltaan suotuisiksi, loput riittämättömästi tai huonosti suojelluiksi. Keidassoiden, kuten Matolamminnevan ja Hietasalonnevan, suojelun taso arvioitiin raportissa epäsuotuisaksi – huonoksi. Puustoisten soiden (jollaisia esiintyy nevojen reunaosissa) suojelutaso arvioitiin epäsuotuisaksi – riittämättömäksi.

Turpeenotto yhä uusilta luonnontilaisen kaltaisilta soilta ei paranna huonoksi todettua tilannetta. Katsomme, että uhanalaisia ja puutteellisesti suojeltuja luontotyyppisiä sisältävien Matolamminnevan ja Hietasalonnevan valjastaminen turpeenottoon olisi vastoin luonnonsuojelulain (ja luontodirektiivin) vaatimuksia, jotka ympäristönsuojelulain 41 §:n 3 momentin mukaan on lupaharkinnassa otettava huomioon.

4. Luontoselvitysten puutteet

Linnustoselvitykset Matolamminnevalta ja Hietasalonnevalta on tehty vuonna 2009 kahtena päivänä: 19.5. ja 10.6. Selvityksissä ei kerrota, minkälainen säätötila kartoitusten yhteydessä vallitsi. Tämä olisi syytä kertoa, jotta lukija voi arvioida tulosten luotettavuutta. Kaksi laskentakertaa näinkin laajoilla soilla on verrattain vähän; esimerkiksi alueellisesti uhanalaisen ja valtakunnallisesti silmälläpidettävän riekon esiintymisen kartoittamista ajatellen 19.5. on myöhäinen ajankohta.

Uusi eliölajien uhanalaisuusarviointi valmistui joulukuussa 2010 (Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010, Rassi ym.). Koska Matolamminnevan ja Hietasalonnevan linnustoselvitykset tehtiin vuonna 2009, tulokset ja siten myös johtopäätökset ovat osin jo vanhentuneet. Matolamminnevan pesimälinnustosta niittykirvisen, keltavästaräkin, riekon ja sinisuohaukan tila on uudessa uhanalaisuusarvioinnissa luokiteltu valtakunnallisesti huonommaksi kuin vuoden 2001 arviossa, joka linnustoselvitysten tekijöillä on ollut käytössä. Niittykirvinen ja riekko ovat muuttuneet elinvoimaisista silmälläpidettäviksi, sinisuohaukka silmälläpidettävästä uhanalaiseksi (vaarantunut) ja keltavästaräkki elinvoimaisesta suoraan uhanalaiseksi (vaarantunut).

Merkille pantavaa on, että linnustoselvityksen mukaan keltavästaräkki esiintyy Matolamminnevalta varsin runsaslukuisena. Turpeenotto kaventaisi keltavästaräkin ja muiden uhanalaisen tai harvinaistuneiden lajien elinmahdollisuuksia luonnonsuojelulain 5 §:n vastaisesti.

Luontodirektiivin IV-liitteen lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kiellettyä. Luontodirektiivin IV-liitteen lajilistassa on useita lajeja, joiden esiintyminen Matolamminnevalta tai siihen välittömästi kytkeytyvässä Matolammissa on mahdollista lajien elinympäristövaatimusten perusteella. Näitä direktiivin suojaamia lajeja ovat ainakin lummelampikorento, sirolampikorento ja isolampisukeltaja sekä viitasammakko. Lajien esiintymistä Matolamminnevalta ei ole tutkittu ympäristöselvityksen yhteydessä tai muulloinkaan. Direktiivin IV-liitteen lajien esiintyminen on Matolamminnevalta selvitetty erikseen. Direktiivihyönteiset pystyy kartoittamaan vain tähän eliöryhmään erikoistunut asiantuntija. Ilman luontodirektiivin IV-liitteen eliölajien selvitystä Vapon lupahakemus on puutteellinen.

5. Nevojen linnustolliset arvot sekä EU:n luonto- ja lintudirektiivin edellyttämät seikat

Vapon lupahakemuksen mukaan ”*alueelle kaivettavat ojat ja altaat lisäävät vesilintujen pesimismahdollisuuksia*”. Väite on harhaanjohtava. Vaateliaat soiden linnut – kuten kapustarinta, liro ja riekko – eivät pesi turvekentillä. Koneiden melussa ja myllerretyissä ympäristöissä selviävät ehkä jotkut yleiset lajit, esim. sinisorsa ja tavi. Matolamminnevan ja Hietasalonnevan alkuperäislajit eivät tekoallikoista hyötyisi.

Matolamminnevalta esiintyvä riekko on koko Etelä-Suomessa taantunut voimakkaasti. Jos riekon asuttamia soita turmellaan turpeenotolla lajin levinneisyysalueen reunoilla, kuten Virroilla, lajin luontainen levinneisyysalue supistuu. Tämä olisi vastoin luonnonsuojelulain 5 §:ää ja EU:n luontodirektiiviä: Luontodirektiivin yleistavoitteena on saavuttaa ja säilyttää tiettyjen lajien suojelun taso suotuisana. Lajin on pitkällä aikavälillä säilyttävä luontaisessa ympäristössään, eikä sen luontainen levinneisyysalue saa supistua. Lisäksi lajin elinympäristöjä pitää olla riittävästi turvaamaan kannan säilyminen. Riekon säilyttäminen nykyisellä levinneisyysalueellaan edellyttää riittävän laajojen suokokonaisuuksien suojelua. Viimeisten kymmenen vuoden aikana riekkokanta on taantunut Virroilla, kuten muillakin lajin esiintymisen reuna-alueilla. Jäljellä oleva kanta on merkittävä yritettäessä estää lajin katoaminen Pirkanmaalla.

Riekon elinympäristöjä ei ole Pirkanmaalla suojeltu riittävästi. Laji taantuu suojelualueillakin, sillä niillä elävät populaatiot ovat eristyneet ihmisen toimien seurauksena, eikä lajin säilymiselle välttämätöntä geenivaihtoa tapahdu. Vuonna 1997 Seitsemisen kansallispuiston alueella oli seitsemän riekkoreviiriä, vuonna 2007 enää kolme. Helvetinjärven kansallispuiston liepeillä on enää yksi reviiiri. Jos seudun vielä vankat riekkosuot valjastetaan turpeenottoon, riekko tulee häviämään Pirkanmaalta kansallispuistoja myöten.

Alueellisesti uhanalaisiksi luokiteltuja metsähanhia pesii Virroilla yhdestä kahteen paria. Kyseessä on Suomen eteläisin pesintä. Koska Etelä-Suomen suoluonto on pirstottu, edellyttävät metsähanhien eteläiset pesinnät yhä laajempia luonnontilaisten tai lähes luonnontilaisten soiden ja lampien muodostamia kokonaisuuksia. Matolamminneva muodostaa osan Virtain metsähanhien elinpiiristä, kuten linnustoselvityksestäkin käy ilmi.

Lisäksi Matolamminnevalta esiintyvistä linnuista sinisuohaukka, kalasääski, teeri, kapustarinta ja liro sekä Hietasalonnevalta esiintyvistä linnuista kapustarinta ja liro mainitaan EU:n lintudirektiivin I-liitteessä. Liitteessä luetellaan yhteisön tärkeinä pitämät lintulajit, joiden elinympäristöjä on suojeltava erityistoimin. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on turvattava I-liitteen lajien eloonjääminen ja lisääntyminen niiden levinneisyysalueella. Lisäksi jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet lintulajien elinympäristöjen ”*riittävän moninaisuuden ja laajuuden säilyttämiseksi, ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi ennalleen*”.

6. Vesistövaikutukset

Kuten turpeenoton ympäristölupahakemuksissa yleensä, myös Matolamminnevan ja Hietasalonnevan turpeenoton vesistökuormitusta havainnollistetaan ominaiskuormituslukujen kautta. Ominaiskuormitusluvut on saatu laskemalla keskiarvot eteläsuomalaisten tarkkailusoiden aiheuttamasta kuormituksesta. Menetelmä jättää huomiotta sen, että kuormituserot eri soiden ja saman suon eri kerroksien osalta voivat olla jopa 10-20-kertaisia. Ominaiskuormitusluvut eivät anna riittävän kattavaa kuvaa orgaanisen aineen ja ravinteiden määrästä kuivatusvesissä. Uusimman tutkimuksen hyödyntäminen kuitenkin mahdollistaisi turpeenoton kuormituksen arvioinnin suokohtaisesti turpeen laadun, maatuneisuuden ja kerrostuneisuuden suhteen (vrt. Svahnäck, Lasse, 2007, väitöskirja, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-2621-8>).

Koska vesistövaikutuksia arvioidaan päästöjen keskiarvojen perusteella, turpeenoton todelliset vaikutukset jäävät arvailujen varaan. Katsomme myös, että mikäli vesinäytteitä otettaisiin Vapon tarkkailuohjelman mukaisesti turpeennoston ensimmäisten kahden vuoden aikana ja uudelleen ennen ympäristöluvan uusimista, ei soiden päästöistä saada luotettavaa kuvaa. FT Lasse Svahnäckin tutkimusten mukaan turpeenkaivun eteneminen suon maatuneempiin kerroksiin vaikuttaa huuhtoumaan ja sen ainepitoisuuksiin. Turpeen laadullakin on merkitystä. Voidaan pelkistää, että ensimmäisinä turpeennostovuosina kuormitusta syntyy vähemmän kuin myöhempinä kaivuvuosina, jolloin päästöissä tapahtuu jyrkkää nousua. Myös vesiensuojelurakenteiden toiminta heikkenee turpeennostoalueen ikääntymisen mittaan: pintavalutus kenttien ja kosteikkojen puhdistusteho laskee kyllästymisen vuoksi.

Katsomme, että turpeenoton aloittaminen luonnontilaisella suolla olisi vastoin valtioneuvoston periaatepäätöksessä "Vesiensuojelun suuntaviivat 2015" esitettyä kantaa. Sen mukaan uusien turpeenottoalueiden käyttöönottoa arvioidaan erityisen tarkoin sellaisilla valuma-alueilla, joissa vesien tila uhkaa heiketä turpeenoton vaikutuksesta ja toimintaa pyritään suuntaamaan jo oton kohteena oleville tai ojitetuille soille. Kuormitus on saatava pieneneväksi, jotta vesistön tila voisi parantua tai säilyä vähintään hyvänä, kuten laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1 §) edellyttää.

Vapo suunnittelee johtavansa Matolamminnevan kuivatusvedet suon eteläpuolella sijaitsevaan Sulkueenjokeen ja edelleen Seinäjokeen ja Kalajärveen. Hietasalonnevan kuivatusvedet ohjattaisiin Seinäjokeen ja edelleen Kalajärveen.

Suunnitellun Matolamminnevan hankealueen vieressä sijaitsee Matolampi. Siitä ei ole tehty virallista vedenlaatuluokitusta, mutta vuonna 2009 otettujen ennakkotarkkailunäytteiden nojalla lampi voidaan luokitella reheväksi. Tämän tiedon avulla on arvioitavissa, että lammen tila ei ole ainakaan hyvä eli vesipuitedirektiivin sekä lain vesien- ja merenhoidon järjestämisestä edellytykset eivät täyty. Vesipuitedirektiivin mukaan pintavesien hyvä tila tulee saavuttaa vuoteen 2015 mennessä. Laissa vesien- ja merenhoidon järjestämisestä puolestaan todetaan (1 §), että *"vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisen yleisenä tavoitteena on suojella, parantaa ja ennallistaa vesiä ja Itämerta niin, ettei pintavesien ja pohjavesien tai Itämeren tila heikkene ja että niiden tila on vähintään hyvä"*.

Vapo käsittelee Matolampea myös ympäristölupahakemukseensa laatimassa täydennyksessä. Sen mukaan *"keskimääräisen kokonaistyyppipitoisuuden perusteella Matolampi voidaan luokitella lievästi reheväksi ja kokonaisfosforipitoisuuden perusteella reheväksi vesistöksi. Koska Matolammen vesi on jo luonnostaan runsashumuksista ja turvepölyn leviäminen lammelle päin on vain ajoittaista, ei turvetuotanto vaikuta Matolammen tilaan pölyämisen kautta. Mikäli jossain*

tilanteessa turvepölyä kantautuu lampeen, voi ainoa haitta olla hetkellinen viihtyvyyshaitta. Tämäkin on kuitenkin minimaalista, koska järven rannalla tai läheisyydessä ei sijaitse loma-asutusta”.

Lainaus herättää hämmästyksiä. Vapon tapa määritellä Matolampea ”luonnostaan” jonkinlaiseksi nykytilanteen pohjalta on virheellinen. Matolammen kaakkois- ja etelärannoilla on lukuisia ojia, joiden kautta ympäröiviltä alueilta on vuosien saatossa kulkeutunut lampeen humusta, kiintoaineita ja ravinteita, eikä lammen luonnontilasta voida tällä hetkellä sanoa mitään. Turvepölyn haitan määrittäminen vain ihmisen kannalta (”rannalla tai läheisyydessä ei sijaitse loma-asutusta”) on sekin väärä lähtökohta. Vesienhoitolaki ja vesipuitedirektiivi eivät huomioi pelkkää vesistöjen käyttökelpoisuutta vaan noteeraavat ensisijaisesti vesistön ekologisen tilan; veden laadun on säilyttävä vähintään hyvänä *kaiken elollisen*, ei vain ihmisen, kannalta.

Seinäjoen vedenlaatu on määritelty vesistöjen käyttökelpoisuusluokituksessa tyydyttäväksi. Kyrönjoen vesistöalueen vesienhoidon toimenpideohjelmassa vuoteen 2015 Seinäjoen latvaosa on luokiteltu hyväksi sekä kemialliselta että ekologiselta tilaltaan. Samassa julkaisussa myös Sulkueenjoki on luokiteltu kemialliselta ja ekologiselta tilaltaan hyväksi.

Kalajärven virallisesta laatuluokituksesta ei lupahakemuksessa ole mainintoja – lieneekö syynä se, että kyseessä on luonnonjärvestä synnytetty tekojärvi. Emme kuitenkaan lainsäädännöstä tunne kriteeriä, jonka mukaan pintavesien laatua koskevat vaatimukset eivät koskisi tekojärviä.

Lupahakemuksessa todetaan, että Kalajärven osakaskunnan mukaan veden laatu on tyydyttävän ja välttävän välillä. Kalastusta haittaavat pyydysten likaantuminen, epätoivotut saaliskalat ja kalojen makuvirheet. Osakaskunnan mukaan Kalajärven tilaan ovat vaikuttaneet eniten metsä- ja suo-ojitukset, turpeenotto ja vesistön säännöstely. Vaikuttaa ilmeiseltä, että Matolammen tavoin Kalajärvikään ei vedenlaadultaan ole hyvässä luokassa.

Tiivistäen voidaan todeta, että Matolamminnevan ja Hietasalonnevan haviteltujen turpeenottoalueiden alapuoliset vesistöt ovat paikoin hyvässä, paikoin hyvää huonommassa tilassa. Nevojen ollessa valtaosin ojittamattomia ja lähes luonnontilaisia, olisivat niiltä vesistöihin tulevat päästöt suuria. Ojittamattomilta soilta, jotka lyhyen ajan sisällä ojitetaan, kulkeutuu kuormitusta enemmän kuin aiemmin ojitetuilta soilta: näiltä päästöt ovat valuneet alapuolisiin vesistöihin vuosien ja vuosikymmenten kuluessa. Erittäin todennäköisesti turpeenotto Matolamminnevilla ja Hietasalonnevilla johtaisi siihen, että alapuolisten vesistöjen tila huononisi tai vähintään estäisi nyt heikossa tilassa olevia vesistöjä saavuttamasta vesienhoitolain ja vesipuitedirektiivin vaatimaa hyvää tasoa.

Sulkueenjoen valuma-alueelle ei tällä hetkellä laske turpeenoton kuivatusvesiä lainkaan. Turpeenoton rasittamalla alueella tällainen joki on syytä rauhoittaa kyseisiltä päästöiltä vastaisuudessaakin.

Vesistövaikutusten osalta viittaamme Korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen 20.8.2010 (dn:ro 804/1/09), jossa KHO hylkäsi Vapon ympäristöluvan Soinin Koirasuolla juuri vesiensuojelusyistä. KHO katsoi, että yhtiön turpeenotto Koirasuolta yhdessä muiden kuormittavien toimintojen kanssa aiheuttaisi alapuolisessa vesistössä merkittävää ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa.

Kun tunnettu tosiasia on, että pintavalutuskentät eivät pysty pidättämään runsaiden sateiden aiheuttamia kiintoaine- ja humuspäästöjä, on selvää että turpeen kaivamisen hyväksyminen Matolamminnevilla ja Hietasalonnevilla ei parantaisi vesistöjen tilaa.

7. Ilmastonsuojelulliset syyt

Vapo Oy perustelee turpeenottohakemustaan sillä, että käytössä olevista turvevaroista on puutetta ja turpeen kysyntä on talousalueella pysyvää. Kysynnän pysyvyys on tulevaisuudessa kyseenalaista. Ilmastonmuutoksen torjunta tulee asettamaan yhä tiukempia vaatimuksia myös Suomen energiahuollolle.

Suomen energiasta 6-7 prosenttia tulee turpeesta, mutta maamme energiantuotannon hiilidioksidipäästöistä turpeenpoltto aiheuttaa 20 prosenttia. Turve on fossiiliseen verrattava polttoaine ja sen polttamisesta syntyvät hiilidioksidipäästöt ovat 12 prosenttia suuremmat tuotettua energiayksikköä kohden kuin kivihiiilen poltossa.

Erityisen paljon ilmakehää rasittavat Matolamminnevan ja Hietasalonnevan tapaisten laajalti ojittamattomien soiden sisältämän turpeen (= hiilen) esiin kaivaminen ja polttaminen.

Vapo suunnittelee nostavansa nevoista myös ns. ympäristöturvetta kuivikkeeksi, imeytykseen ja kompostointiin, mutta vain toiminnan alkuvuosina. Leijonanosa nevojen turpeesta päätyisi kestävämpään energiantuotantoon.

EU aikoo vähentää kasvihuonekaasupäästöjään vähintään 20 prosentilla vuoteen 2020 mennessä. Kun päästötavoitteet kiristyvät tulevaisuudessa, on turpeen energiakäyttöä vähennettävä nykyisestä. Matolamminnevasta ja Hietasalonnevasta turvetta kaivettaisiin mahdollisesti jopa vuosikymmeniä. On erittäin kyseenalaista, voidaanko turvetta käyttää energiantuotannossa enää pitkään. Vapon arvio polttoturpeen kysynnän pysyvyydestä perustuu energiantuotannon vanhakantaisiin näkemyksiin, joissa ei ole otettu huomioon ilmastonmuutoksen seurauksia kansainvälisessä päätöksenteossa.

Lupahakemuksessaan Vapo ei arvioi lainkaan toiminnan kasvihuonekaasupäästöjä. Asianmukaiseen hakemukseen olisi kuulunut arvio turpeen kaivamisen, hiilivaraston menetyksen ja turpeenpolton aiheuttamista ilmastovaikutuksista.

8. Muut syyt

8.1 Ympäristönsuojelulain 42 §:n vaatimukset eivät täyty

Ympäristönsuojelulain 42 §:n mukaan toiminnasta ei saa aiheutua merkittävää ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa tai erityisten luonnonolosuhteiden huonontumista. Matolamminnevan ja Hietasalonnevan turpeenotto olisi vastoin ympäristönsuojelulakia, sillä suon luonnonolosuhteet huonontuisivat varsin perusteellisesti; suon pää rakenneosa eli turve kaivettaisiin pois. Viittaamme Korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen (21.1.2011), jossa Vapon ympäristölupahakemus Parkanon Saukonsuolle palautettiin uuteen valmisteluun; KHO nosti päätöksessään esille hallituksen esityksen eduskunnalle ympäristönsuojelu- ja vesilainsäädännön uudistamiseksi (HE 84/1999). Hallituksen esityksessä pohditaan ympäristönsuojelulain tulkintaa: ”myös paikallisesti tärkeän ja uhanalaisen lajin tuhoutuminen voisi tarkoittaa merkittävää ympäristön pilaantumista”. KHO:n mukaan ”hallituksen esityksessä on todettu, että erityisillä luonnonolosuhteella tarkoitettaisiin säännöksessä alueen poikkeuksellisten luonnonarvojen kokonaisuutta. Erityinen luonnonolosuhde voisi olla esimerkiksi vesialueella, joka on säilynyt luonnontilaisena ja poikkeuksellisen puhtaana. Alueen tutkimukselliset arvot voisivat kuvata myös sen erityisiä luonnonolosuhteita”.

Tähän mennessä ympäristönsuojelulakia on tulkittu lähinnä ympäristöön koituvien päästöjen kannalta, mutta tuore KHO:n päätös antaa viitteitä siitä, että toisenkinlaiset tulkinnat ovat mahdollisia. Matolamminneva ja Hietasalonneva täyttävät tulkinnan kriteerit ainakin siinä, että näillä soilla elää paikallisesti tärkeitä ja uhanalaisia lajeja. Tienoon viimeisinä, ojittamattomina soina niillä on katsottavissa olevan myös tutkimuksellista arvoa. Sulkueenjoki voisi täyttää ”luonnontilaisena säilyneen ja poikkeuksellisen puhtaan” vesialueen kriteerit.

8.2 Vaikutusten arviointi niukkaa

Vapon ympäristölupahakemuksessa toiminnan vaikutuksia luontoon ja luonnonsuojeluarvoihin arvioidaan hyvin vähän. Yhtiö pohtii ainoastaan toiminnan vaikutuksia Natura-alueeseen ja kalasääsken pesintään. Hämärän peittoon jää tieto siitä, miten ojittamattomien nevojen valjastaminen turpeenottoon vaikuttaisi luontotyypin ja lajien suojelutasoon.

Vaikutukset monikäyttöön Vapo kuittaa kolmella lauseella: ”Matolamminnevan luonne marjastus- ja metsästysmaana muuttuu kunnostustöiden johdosta. Kunnostus- ja tuotantotoiminnan aikana metsästys estyy. Tuotantokauden ulkopuolella se on mahdollista.”

Minkäänlaista selvitystä soiden merkityksestä virkistykselle yhtiö ei esitä. Paikallisia asukkaita, mökkiläisiä, kyläyhdistyksiä, metsästysseuroja tai muita soita käyttäviä tahoja ei ilmeisesti ole kuultu. Monikäyttövaikutusten arviointi jää siten vaille kunnollista pohjaa.

Maisemavaikutuksia Vapo arvioi suppeasti: ”Matolamminnevan kunnostuksen ja tuotannon toimenpiteet muuttaisivat tuotantolaueen kasvipeitteemmäksi kentäksi. Alue sijaitsee kaukana asutuksesta, jtoen muutokset maisemassa eivät tulisi näkymään asuitalueille alueille tai yleisille teille”.

Katsomme, että maisemavaikutusten merkitystä ei voida arvioida vain sen perusteella, miten kaukaa näkymää pystytään katselemaan. Jos kohteen esteettinen arvo mitattaisiin vain sillä, kyetäänkö tarkkailemaan kaukaa, samalla logiikalla korkeiden rakennusten keskelle jäänyt historiallinen monumentti voitaisiin kuitata ulkonäöltään mitättömäksi. Soiden estetiikassa tyypillistä on, että maiseman ihailija katsoo suota joko sen rannalta tai itse suolla liikkeessään, ei kullissimaisesti tieltä käsin (harva avosuon muutenkaan näkyy tielle).

Matolamminnevan kasvillisuus selvityksessä todetaan, että ”maisemaltaan suo on luonnontilaisena monipuolinen (avosuot, keloutuvat männyt, metsäsaarekkeet ja vaihtelevat suotyypit) kaunis” Hakija ei millään tavoin kommentoi asiantuntijan arviota Matolamminnevan maisemallisesta merkityksestä.

8.3 Vaikutusten tarkkailu jää vähäiseksi

Vapon lupahakemukseen sisältyvä ”Matolamminnevan turvetuotantoalueen käyttö-, päästö- ja vaikutustarkkailuohjelma” antaa vaatimattoman kuvan suunnitelluista varotoimenpiteistä. Vesistö tarkkailua kuvataan tavalla, jonka puutteita toteamme muistutuksen luvussa 6. Yhtiö luo mielikuvan, että vesistövaikutukset jäävät ilman muuta vähäisiksi eikä täten tarvita erillistä kalataloustarkkailuakaan.

Ihmettellemme luottavaista suhtautumista turpeenoton riskittömyyteen. Ympäristöä muokkaavaa toimintaa suunnittelevilta tahoilta on tapana vaatia erilaisia varotoimenpiteitä ja B-suunnitelmia. Pöly- ja melutarkkailua Vapo ei pidä tarpeellisena, koska ”Matolamminnevan pöly- ja meluvaikutukset jäävät niin vähäisiksi”. Pöly- ja melutarkkailut sivuutetaan optimistiseen arvioon

perustuvalla kehäpäätelmällä, jonka oikeellisuudesta ei ole näyttöä.

Yhtiö antaa lupahakemuksessaan kuvan, että Matolamminnevan ja Hietasalonnevan turpeenoton haittavaikutukset olisivat kaikinpuolisesti vähäiset. Koska seurantoihin ei kuitenkaan ole suurta valmiutta, arvio lievistä haitoista joutuu epäilyttävään valoon. Lupahakemuksesta ei myöskään ilmene, mitä yhtiö tekisi, jos turpeenotolla todettaisiin olevan jollakin osa-alueella huomattavia haittavaikutuksia. Kalatalousmaksua yhtiö on valmis maksamaan 900 euroa vuodessa, mutta ”hankkeesta ei tule aiheutumaan muuta korvattavaa tai kompensoitavaa haittaa”. Ilmaisutapa tuntuu katteettoman itsevarmalta, kun toimintaa vasta suunnitellaan.

Lopuksi

Luonnontilaisen kaltaisena säilyneet Matolamminneva ja Hietasalonneva ovat erittäin tärkeitä useille soiden uhanalaisille luontotyypeille, joiden suojelun taso on nykyään riittämätön. Lisäksi nevat tarjoavat elinympäristön lukuisille soiden alkuperäislajeille, joiden elinpiiri on käynyt Suomessa viime vuosikymmeninä hyvin pieneksi. Luonnonsuojelulaki ja luontodirektiivi velvoittavat Suomea turvaamaan luontotyyppien ja lajien säilymisen riittävällä suojelulla.

Turpeenotto tuhoaisi Matolamminnevan ja Hietasalonnevan merkittävät luontoarvot ja vaarantaisi Pirjatannevan Natura-alueen suojeluarvot. Lisäksi toiminnan vesistövaikutukset jäävät lupahakemuksen nojalla arvailujen varaan.

1. vaihemaakuntakaavaehdotuksessa on turpeenottoon osoitettu Virtain alueella uusia alueita yhteensä 922 hehtaaria, jolloin turpeenottoon osoitettuja alueita tulee Virroilla olemaan yhteensä 1465 hehtaaria. Koko Pirkanmaalla on turpeenottoon osoitettu uusia alueita yhteensä noin 2500 hehtaaria. Matolamminnevan ja Hietasalonnevan turpeenottoon haettu alue on yhteensä 126,2 hehtaaria. Kyseessä on häviävän pieni osa turpeenoton tulevaisuuskaavailuista Pirkanmaalla, joten nevojen kaivulupien epääminen muistutuksessamme esitetyin perustein ei aiheuttaisi luvan hakijalle kohtuutonta räsitusta.

Esitämme, että aluehallintovirasto hylkää Vapo Oy:n ympäristölupahakemuksen sekä Matolamminnevan että Hietasalonnevan osalta.

Jos luvan käsittelyä jatketaan, katsomme, että hakijan tulee ennen lupapäätöstä laatia sekä Natura-arviointi Pirjatannevan Natura-alueesta että ympäristövaikutusten arviointi koko hankkeesta. Lupahakemus on monilta osin ylimalkainen ja puutteellinen eikä selvennä riittävästi keskeisiä vaikutuksia (Natura-alue, luonto, vesistöt, ilmasto, virkistys, ekosysteemipalvelut jne.).

Virroilla ja Tampereella 11.7.2011

Larissa Heinämäki, puheenjohtaja
Virtain luonnonsuojeluyhdistys ry.

Katri Lavaste, sihteeri
Virtain luonnonsuojeluyhdistys ry.

Timo Tamminen, puheenjohtaja
Suomen luonnonsuojeluliiton
Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri ry.

Anni Kytömäki, sihteeri
Suomen luonnonsuojeluliiton
Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri ry.